

Anto Gardaš: " Damjanovo jezero"

Bunić, Ana Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:640057>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Ana Marija Bunić

Anto Gardaš: *Damjanovo jezero*

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Ana Marija Bunić
Matični broj:0009086376

Anto Gardaš *Damjanovo jezero*
(DIPLOMSKI RAD)

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i povijest- NM

Mentor: prof. dr. sc. Adriana Car-Mihec

Rijeka, 2024.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova

izradio/la samostalno pod mentorstvom _____.

U radu sam primijenio/la metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen način citirao/la sam i povezo/la s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student/studentica

Potpis

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
1. Bajka kao književna vrsta	2
2. Povijesni pregled razvoja bajki	4
3. Odrednice klasične bajke	6
4. Moderne bajke	7
5. Bajke i djeca.....	9
6. Anto Gardaš	11
7. Damjanovo jezero	13
8. Analiza bajki	14
8.1 Brončani kotlić	14
8.2 Damjanovo jezero	16
8.3 Ledendvor.....	17
8.4. Čudo na kamenitom brijegu	20
8.5 Lahorka.....	23
8.6 Kraljica Felicita	25
8.7 Zelenkova njiska	27
8.8 Krilati Bolem.....	30
9. Zaključak.....	32
10. Popis literature.....	34
11. Sažetak i ključne riječi (na hrvatskom jeziku).....	36
12. Sažetak i ključne riječi (na engleskom jeziku).....	37

1. Uvod

U ovom će se diplomskom radu preispitati utjecaj klasičnih bajki na zbirku *Damjanovo jezero*, autora Ante Gardasha. Temeljni kriteriji prema kojima će se zbirka analizirati nalaze se u studiji *Umjetničke bajke, teorija , pregled i interpretacije*, autorice profesorice Ane Pintarić. Ti kriteriji prema kojima će se voditi analiza su sljedeći: struktura bajke, likovi, vrijeme i prostor, poučnost, nadnaravni likovi, pretvaranje, blago, prerušavanje i kušnja te nasilje. Cilj analize je objasniti i prikazati utjecaj odrednica klasičnih bajki na suvremenu zbirku objavljenu u razdoblju druge polovice 20. stoljeća. Zbog toga će u prvom dijelu rada biti riječi o samim odrednicama bajke kao književne vrste, kako bi se što zornije prikazala njihova umjetnička i književna vrijednost. Nakon toga će slijediti kratki povijesni pregled najznačajnijih bajki i njihovih autora, kao i zasebno poglavlje o samom utjecaju bajke na djecu. Središnji će se dio rada fokusirati na stvaralaštvo Ante Gardasha i njegovu zbirku *Damjanovo jezero*. U zaključnom dijelu rada će biti riječi o samim rezultatima analize zbirke .

1. Bajka kao književna vrsta

Uvijek kada se govori o dječjoj književnosti i kada se upoznajemo sa dječjim svijetom, nezaobilazno je spomenuti bajku kao najpopularniju vrstu koja unutar takve književnosti postoji.¹ Pitamo li se zašto je bajka djeci zanimljiva, nezaobilazno nam je uvesti pojam *čudesnosti*. Pod tim se pojmom krije onaj ključan element radnje koji se u bajci podrazumijeva kao nešto posve jasno i naravno.² Zbog tog je elementa, kao i zbog dječjeg pogleda na svijet kroz perspektivu radoznalosti, bajka djeci privlačna. U toj *razigranoj* dobi oni otkrivaju taj čudesan svijet bajki i njihovih magičnih likova, poput princeza, vitezova, patuljaka i ostalih čudesnih bića i likova. Prema tome, slijedi činjenica da se bajka (prema glagolu *bajati* ili drugim riječima čarati) danas koristi kao naziv koji označava umjetnička djela u kojima se element čudesnog percipira kao nešto što se podrazumijeva.³

Riječ *bajka* ima dva značenja, od kojih se jednim na književnoteorijskom području imenuju književna djela u kojima se bez začudnosti susreću zbiljski i nadnaravni svijet.⁴ U razgovornom smislu, ona ima podcjenjivačko značenje poput izmišljotine ili prazne priče.⁵ Ta se izjava, koja je pomalo pogrдна, često veže uz samo značenje korijena riječi *bajka*, gdje glagol *bajati* označava već spomenuto značenje *čaranja riječima*. Navedeni se glagol javlja u usmenom narodnom stvaralaštvu i u etnološkom smislu označava govorenje posebnih riječi koje mogu navlačiti kakvo zlo ili označava umijeće lijepog pričanja priče.⁶ Prema tome, očigledno je kako bajku uistinu karakterizira čudesna priča i fabula, koja se temelji na iskustvu povezivanja dvaju svjetova, čudesnog i stvarnog, koji se

¹ Hranjec, 2006: 22

² Ibid.

³ Crnković, 1990: 19

⁴ Pintarić, 2008: 8

⁵ Ibid. 8

⁶ Ibid. , 8-9.

međusobno isprepliću, kako navodi profesor Solar. Što se ove teme tiče, važno je spomenuti rad profesora Milana Crnkovića koji isto tako ističe čudesnost kao bitnu odrednicu bajke te tumači da se prijelaz iz stvarnosti u nadnaravno u bajkama poima kao njihovo stvarno obilježje.⁷ Osim čudesnih bića poput vila i vilenjaka, u bajkama se pojavljuju i likovi stvarnog svijeta poput skromnih seljaka i građana, bogatih obrtnika i trgovaca te veselih djevojčica i dječaka. Ovoj Crnkovićevoj definiciji važno je pridodati i tvrdnju profesora Stjepka Težaka koji tvrdi kako se efekt čudesnosti ne mora, kao ni sve vrste gore navedenih likova, pojaviti u svim bajkama. Ovakve tipove likova u literaturi susrećemo i kao elemente pučkog ili grimovskog tipa (prema popularnoj braći Jacobu i Wilhelmu Grimmu).⁸

Način pisanja i pripovijedanja bajki se mijenjao tijekom povijesti i zato bajku treba sagledati kao kompleksnu i slojevitnu književnu vrstu. U tom smislu, definicija bajke nije jednoznačna te u stručnim literaturama supostoje nekoliko njih. Milivoj Solar piše o bajci kao o osobitoj književnoj vrsti u kojoj se čudesno i nadnaravno isprepliće sa zbiljskim svijetom na takav način da između njih nema suprotnosti, ali se sami elementi čudesnosti ne moraju samo nužno naći u bajkama, pri čemu se one često poimaju kao *predknjiževna ili granična književna vrsta*.⁹

⁷ Pintarić, 2008: 9

⁸ *Ibid*, 10

⁹ Pintarić, 1999: 11

2. Povijesni pregled razvoja bajki

Razvoj zanimanja za bajke paralelan je s razvojem epohe romantizma. Period je to 17. stoljeća kada se pojavljuju prve knjige namijenjene djeci koje su se širile zahvaljujući napretku tiska i prosvjetiteljstva.¹⁰ Začetnik umjetničke bajke bio je Charles Perault, koji je napravio odmak od antičkih motiva i isticao važnost narodne književnosti, poglavito bajki. Na tragu toga, godine 1697. objavljuje zbirku *Bajke moje majke guske ili priče i bajke iz starih vremena s poukama*.¹¹ Svojom zbirkom je označio početak umjetničke bajke, koja je proizašla iz narodnih priča, a koje je ovaj veliki književnik preobrazio u umjetnički vrijedne tekstove. Perault unosi u bajke opise, ponašanje i odjeću te ih prilagođava svojem vremenu gospodskih salona.¹² Peraultov stil i poetiku umjetničke bajke vješto nastavlja njegova nasljednica i autorica poznate bajke *Ljepotica i zvijer*, Jeanne Marie Leprince de Beaumont.¹³ Usprkos sveobuhvatnom umjetničkom stilu i bogatstvu opisa, priča i likova, kao i čudesnih pojava, niti do sada navedeni autori, niti sama bajka kao književna vrsta nisu svoj potpuni zamah doživjeli u klasicizmu. Prvi veći procvat bajke će doživjeti u sljedećem književnom razdoblju, točnije u epohi romantizma, koja se s oduševljenjem okreće bogatstvu narodnih priča i motiva.

Najznačajniji autori u razdoblju romantizma svakako su braća Jacob i Wilhelm Grimm, autori zbirke bajki *Dječje i domaće bajke* izdane 1812. godine. Oni su bajku oslobodili proslava i pouka te su ublažili neke grubosti.¹⁴ U njihovim bajkama ustaljeni su tipični motivi poput borbe dobra i zla, tipičnog sretnog završetka i karakterističnih uvodnih formulacija kao što su: *Živjeli su jednom*

¹⁰ Crnković, Težak, 2002: 41

¹¹ Pintarić, 2008:14.

¹² Crnković, Težak, 2002:47

¹³ Pintarić, 2008: 53

¹⁴ Pintarić, 2008: 57

davno, U davno doba itd. Osim braće Grimm, tradiciju bajki nastavljaju autori među kojima su značajni Aleksandar Sergejevič Puškin, Hans Christian Andersen, Božena Nemcova te Aleksandar Nikolajevič Afanasjev.¹⁵ Ruski književnik Puškin narodnoj bajci daje novo ruho, točnije piše bajke u stihovima i time im daje osobni pečat.¹⁶ Također, treba spomenuti i danskog književnika Andersena koji postaje pioninom umjetničke bajke, uvodeći je u specifičan svijet čudesnog i stvarnog. On uvodi u bajke elemente doživljajne stvarnosti, kombinirajući ih sa čudesnim i nestvarnim.¹⁷ Time postavlja temelje za razvoj bajke u budućim epohama, dajući im dvije dimenzije; čudesnu i stvarnu. Andersen svojom umjetničkom bajkom otvara put i razvoju bajke u modernom razdoblju krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Najznačajniji predstavnici u tom razdoblju su britanski književnik Oscar Wilde, koji će usavršiti umjetničke bajke po uzoru na češkog književnika i pisca bajki koji se afirmirao između dvaju svjetskih ratova, Karela Čapeka.¹⁸

U hrvatskoj književnosti razvoj bajki i zanimanja za nju prvi započinje, kako navodi Ana Pintarić, književnik August Šenoa, koji svojim povjesticama uvodi bajku na književnu scenu. Nažalost, njegov rad nitko nije nastavio, sve do početka 20. stoljeća.¹⁹ U razdoblju 20. stoljeća ubrzano i sa zanimanjem se čitaju djela svjetskih autora poput Peraulta, Puškina i Andersena, koji svojim pričama i likovima otvaraju put hrvatskim ostvarajima. Najznačajnija imena hrvatske književnosti na ovom području su Ivana Brlić Mažuranić, Jagoda Truhelka, Vladimir Nazor i Josip Cvrtila. Dakako, kao najvažnije ime izdvaja se ono Ivane Brlić-Mažuranić i njezina zbirka *Priče iz davnine*. Djela su joj prevedena na brojne jezike, a uz Jagodu Truhelku predstavnica je zlatnog doba hrvatske dječje

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Crnković, Težak, 2002: 56

¹⁷ Ibid., 58

¹⁸ Pintarić, 2008: 14

¹⁹ Ibid., 15

književnosti koje prekidaju društvene i političke neprilike, dva svjetska rata i općenito ograničenje književnog stvaralaštva.

Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata obilježava ponajprije književnica Sunčana Škrinjarić, uz koju (kao predstavnice tzv. moderne bajke 20. stoljeća) treba spomenuti i Nadu Iveljić, Dubravku Ugrešić i Višnju Stahuljak. Kraj 20. stoljeća ogledava se u razvoju tehnologije i globalizacije, te upravo zato u pričama i bajkama za djecu uz kraljevine i kraljeviće nalazimo i mnoštvo fantastičnih likova i pojava. Ponovno se javlja i pobuđuje interes za bajku, te se pojavljuje nova generacija pisaca bajki poput Dunje Kalilić, Ante Gardaša, Želimira Hercigonje, Jadranke Klepac i mnogih drugih.²⁰

3. Odrednice klasične bajke

Ana Pintarić u svojoj studiji pridjev *klasičan* objašnjava kao nešto što je vrijedno spomena ili uzorno te ističe da su klasične bajke one koje će u svjetskoj književnosti utemeljiti umjetničku ili autorsku bajku.²¹ Za navedeni tip bajke postoje jasno određene odrednice, koje ih čine posebnim i vrijednim za proučavanje i čitanje. Kao prvo, odlikuje ju karakterističan uvod (*Jednom davno...*) i prepoznatljiv kraj koji donosi sretan završetak te pobjedu dobra (*i živjeli su sretno do kraja života*). Oni pripadaju stereotipnoj kompoziciji, bajke, u kojoj slijedi pobjeda dobra nakon sukoba sa zlom.²² Klasične bajke se prepoznaju po jedinstvu stvarnoga i zamišljenoga svijeta.²³ Takav tip bajke posjeduje sve glavne karakteristike spomenute u uvodnom dijelu istraživanja, a koje ponovno ističemo: specifična mjesta radnje i vrijeme, prisutnost kušnje i prerušavanja, blago i pretvaranje, nasilje, poučnost, karakteristična struktura te nadnaravni

²⁰ Ibid., 16

²¹ Pintarić, 2008: 10

²² Ibid.

²³ Ibid., 13

likovi. Najčešće je riječ o likovima zamišljene prirode i čarobnim bićima, koja su smještena u daleki svijet. Mjesta radnje su dvorci ili usamljene, daleke lokacije. Primjeri fantastičnih likova su princeze i kraljevići, kao i njihovi podanici i čarobni pomagači (vile, vilenjaci, patuljci i sl). U svakoj se bajci najčešće odvijaju neobjašnjivi događaji, koji se prihvaćaju kao sasvim normalna pojava u životima sudionika radnje. Nezaobilazne su razne kušnje i izazovi koji likovi bajke moraju savladati kako bi došli do svog sretnog kraja, ali i razni čarobni predmeti koji im mogu pomoći ili pak odmoći u tome. Same bajke veličaju dobre osobine i likove, ali i kritiziraju zlo, čime na neki način u sebi nose moralnu pouku, te su nositelji odgojnih vrijednosti i upravo je odgojni element koji bajka sa sobom nosi ključan u dječjoj dobi kada djeca promatraju svijet kroz perspektivu razigranosti.

4. Moderne bajke

Govoreći o osobinama moderne bajke, Ana Pintarić navodi kako zadane bajke pripadaju tipu umjetničke ili autorske bajke koja se razvila iz klasične (narodne). Sukladno tome, činjenica je da su nam autori tih bajki, za razliku od autora onih narodnih, itekako poznati. Najpoznatiji su već spomenuti predstavnici Charles Perault, Hans Christian Andersen i hrvatski književnici poput Ivane Brlić Mažuranić, Sunčane Škrinjarić i dr. Moderne ili suvremene bajke²⁴ odabiru čitav predložak narodnih bajki ili pak samo određene motive, te ih time prerađuju ili stvaraju vlastite nove tvorevine. Primjerice, autori mogu na osnovi one narodne stvoriti novu bajku, ali su vrlo često i pojedinačni motivi klasičnih bajki vrlo rado

²⁴ Konkretno se odnosi na bajke koje su nastale u drugoj polovici 20. stoljeća, a koje navodi profesorica Pintarić (u njima ubraja i Anta Gardaša, čija zbirka nastaje devedesetih godina dvadesetog stoljeća)

korišteni u suvremenim zbirka (poput Gardaševe zbirke *Damjanovo jezero*).²⁵ Moderne bajke piše i danski književnik Andersen, koji bajke započinje *in medias res*, uvodeći slikovite opise i razvijeni dijalog. Karakterističan uvod *Bilo jednom davno...* mijenja uvodeći određeno gledište lika (npr. *Bilo jednom jedan dječak*).²⁶ Njegova tradicija i rad se njeguje sve do razdoblja 20. stoljeća, kada književnici počinju eksperimentirati s klasičnim motivima i kompozicijom bajki. U odnosu na klasične bajke, radnja je puno detaljnija i opsežnija, likovi su psihološki i karakterno razgrađeni, te su tako i njihovi postupci motiviraniji.²⁷ Osim uobičajenih likova, u modernim bajkama pojavljuju se i likovi običnih ljudi te djece. To znači da je sada i granica između stvarnog i izmišljenog svijeta određena. Mjesto i vrijeme radnje je u modernim bajkama određeno i poznato. Svi su opisi detaljno i opširno prikazani, a upravo sustavnost i opširnost u opisivanju daje čitatelju puninu i dinamiku razvoja fabule. Neke od karakteristika modernih bajki koje susrećemo u današnje vrijeme jesu još i sljedeće: izostavljanje nagrade ili kazne, psihološki i socijalni opisi likova i neprisutnost pouke.

²⁵ Pintarić, 1999: 12

²⁶ Pintarić, 2008: 11

²⁷ Ibid., 13

5. Bajke i djeca

U prethodnim poglavljima je navedeno kako bajku karakterizira element čudesnosti, fantastična fabula i nadnaravni likovi. Spomenuti su i određeni strukturni elementi od kojih je sama bajka sačinjena. Ipak, razlog zbog kojeg se u ovom poglavlju spominju djeca leži u činjenici da su djeca najbrojnija i najraširenija čitateljska publika ove književne vrste te da bajka već od malih nogu prati dječji svijet razigranosti. Ono što svakako povezuje djecu s bajkom jest čudesni svijet fantazije i sve što se u njemu nalazi. Marijana Hameršak navodi tvrdnju njemačkog znanstvenika Juliusa Klaibera prema kojoj slijedi da je svijet fantazije uistinu dječji svijet pa se stoga sama bajka kao pojam izjednačuje sa djecom.²⁸ Razlog istinitosti ove tvrdnje leži u sljedećem: djeca slušanjem i čitanjem bajki razvijaju i potiču maštovitost, a onda i kreativnost, koja je u tim godinama najranijeg djetinjstva najrazvijenija. Svakodnevnim čitanjem bajki i reproduciranjem sadržaja istih djeca, na temelju svojih kreativnih misli i osjećaja, stvaraju u sebi imaginativne predodžbe i opise, koje mogu zamišljati prilikom slušanja bajki. Nadalje, slijedi činjenica kako bajke pozitivno utječu na djecu jer im omogućuju da u sebi iscrtaju vlastitu priču u kojoj se mogu izjednačiti s čudesnim svijetom bajki, što razvija njihovo kreativno razmišljanje i sposobnosti.²⁹ Osim slušanja, ključno je i čitanje bajki jer upravo je čitanje, kao važan proces u obrazovanju djeteta, ključan čimbenik usvajanja bilo kojeg teksta, pa tako i bajki.

²⁸ Hameršak, 2011: 135

²⁹ Vodovnik, M. (2023). 'ZAŠTO JE VAŽNO DA DJECA ČITAJU?', *Varaždinski učitelj*, 6(11), str. 105-109.
Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/284399> (Datum pristupa: 14.04.2024.)

Također, bajke imaju i veliku odgojnu vrijednost koja se prenosi dječjim čitateljima. Bruno Bettelheim u svojoj knjizi *Značenje bajki* navodi da bajka kao takva ima veliku važnost moralnog odgoja jer u sebi sadrži sve važne aspekte ličnosti djeteta.³⁰ Time nam autor poručuje kako djeca u bajkama upoznaju dječje likove, koji u sebi nose i dobre i zle osobine, ali se istodobno upoznaju i s raznim oblicima kušnje i problema koji nekog lika u bajci koče. Djeca se upravo sukladno tome i poistovjećuju s dječjim junacima, pripisujući sebi srodne osobine koje nađu kod nekog junaka i učeći na njegovim postupcima. Poistovjećivanjem sa zadanim likom, djeca dobivaju uvid u probleme i situacije u kojima se likovi nalaze, te time usvajaju načine njihova rješavanja i snalaženja u stvarnom svijetu. Spoznavanjem situacije, djeca dobivaju uvid u različite mogućnosti odabira u određenim situacijama kao što su odabir nekog ponašanja ili priklanjanja određenoj strani i zauzimanja stava o nekoj temi. Time dijete stječe obrasce snalaženja u stvarnom svijetu, ali i usvaja negativne aspekte loših ponašanja.³¹ Bajka na taj način ima veliku odgojnu vrijednost i ulogu, zato što uči djecu o posljedicama loših ponašanja i nagrađivanju dobrih postupaka. Upoznaje ih sa svim oblicima karaktera kako djeteta, tako i odrasle osobe; od škrtosti, sebičnosti i zlobe do ljubavi, sreće i hrabrosti. Svojim poukama bajke potiču djecu na hrabrost i upornost u trenucima neuspjeha i problema te ih upozoravaju i potiču na moralne vrijednosti koje uvijek trebaju posjedovati.³²

³⁰ Bettelheim, 1989 : 19.

³¹ Bistrić, M., Ivon, K. (2019). Teorijski pristupi i recepcijski učinci bajki. *Acta Iadertina*, 16(2), 131-146., URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/322933906.pdf> , (datum pristupa: 14.4.2024.)

³² Ibid.

6. Anto Gardaš

Anto Gardaš je hrvatski književnik i pravnik rođen 21. svibnja 1938. u Agićima kraj Dervente (Bosna i Hercegovina). Gimnaziju je završio 1958. godine u Našicama, dok je 1968. godine diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Po završetku školovanja, radio je nekoliko godina kao pravnik u više kompanija na području Osijeka i okolnih gradova.³³ Svoj je književni put započeo već u osnovnoj školi, a 1957. godine u časopisu *Polet* objavljuje svoju prvu pjesmu *Pod kestenom*. Kao pjesnik, Gardaš ostaje upamćen po svojim trima zbirkama: *Uvijek netko nekog voli*, *Prvi suncokreti i Plavokrila ptica*.³⁴ Osim pjesničkih zbirki, bio je i autor nekoliko haiku pjesama te je ujedno bio višestruko nagrađen za svoj pjesnički rad. Njegovo je pjesništvo u potpunosti inovativno i kreativno, stihovi su mu dotjerani i skloni ritmičnosti i onomatopeji. Pomalo monoton, ali izvrsnih ritmičkih sposobnosti, autor se okreće svojoj boljoj strani stvaralaštva, a ona se odnosi na pripovijedanje. Gardaš se pokazao kao vješt pripovjedač sklon dramskoj i proznoj formi. Uz proznu zbirku *Jež i zlatni potok*, svom opusu pridodaje i tzv. *priče u stihu i prozi*, a najpoznatije su *Tri kestenjara*, *Ples pahuljica*, *Čarobna kapa*.³⁵ Autor u svojim djelima vješto isprepliće stvarne i fantastične elemente, na način da stvarne teme i likove smješta u fantastični svijet, te stoga njegova djela podsjećaju na formu bajke. On svoje priče i likove u potpunosti gradi na već poznatom tradicionalnom modelu usmenog kazivanja. Njegove pripovijetke su primjer jednostavne i zanimljive dječje proze, koja se čita brzo i bez ikakvih prepreka, čime je ostao popularan u dječjem svijetu.³⁶ Svojim je jednostavnim, ali zanimljivim pripovijetkama tematski obogatio dječju prozu, fokusirajući se na teme kao što su animalni svijet, tematsko dvojstvo stvarnosti i

³³ Gardaš, Anto, Hrvatski biografski leksikon, URL: <https://hbl.lzmk.hr/clanak/gardas-anto> , 21. travnja 2024.

³⁴ Hranjec, 2006: 185.

³⁵ Ibid.

³⁶ Anto Gardaš biografija, Lektire.hr, URL: <https://www.lektire.hr/autor/anto-gardas/> , 22. travnja 2024.

fantazije te ruralni pejzaž.³⁷ Gardaš će svoju slavu steći i svojom znanstvenofantastičnom trilogijom koju čine dječji romani *Ljubičasti planet*, *Bakreni Petar* i *Izum profesora Leopolda*, koji su povezani s istim glavnim junacima.³⁸ Njima autor započinje svoju bogatu i zanimljivu SF (*science fiction* – znanstvena fantastika) fazu.³⁹ Gardaš doživljava i svoj uspon na području bajki, poglavito svojom zbirkom *Damjanovo jezero*, u kojoj preuzima već poznate motive borbe dobra i zla te stvara nove bajkovite priče s vrijednim porukama za djecu. Osim bogatih pripovijetki i bajki, znanstvenofantastičnih romana i igrokaza, Gardaš dječjoj publici pridodaje i svoje dječje krimiće, koji obiluju napetom fabulom i akcijom junaka. Neki od njih su romani *Miron u škripcu*, *Koliba u planini*, *Filip, dječak bez imena*. Time još jednom dokazuje svoje bogato poznavanje dječje mašte i publike, ali nam i ostavlja svoje veliko nasljeđe dječjih tekstova, koji su do danas rado čitani u obiteljskim krugovima, ali i šire. Anto Gardaš je umro 2004. godine u Osijeku.

³⁷ Hranjec, 2006: 186.

³⁸ Gardaš, Anto, Hrvatska enciklopedija, URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/gardas-anto> , 22. travnja 2024.

³⁹ Hranjec, 2006: 187.

7. Damjanovo jezero

Damjanovo jezero zbirka je bajki Ante Gardaša, objavljena 1996. godine. U njoj se nalaze bajke: *Brončani kotlić*, *Damjanovo jezero*, *Ledendvor*, *Čudo na Kamenitom brijegu*, *Lahorka*, *Kraljica Felicita*, *Zelenkova njiska i Krilati Bolem*. Posebnost je njegovih bajki da su utemeljene na klasičnim motivima i ustaljenim stereotipovima.⁴⁰ Ovu posebnost istražiti ćemo u sljedećem poglavlju, gdje će svaka bajka biti prikazana putem već navedenih obilježja u uvodu. Zbirka predstavlja jedno od utjecajnijih ostvarenja druge polovice dvadesetog stoljeća, zbog čega spada u vrijedne primjere ostvarenja modernih bajki, građenih na strukturi klasičnih bajki.⁴¹

⁴⁰ Pintarić, 2008: 240.

⁴¹ Zima, Dubravka, (2001.), *Moderna bajka u hrvatskoj dječjoj književnosti*. U: Cvenić, J., Kolenić, Lj., Pintarić, A.(ed.) *Zlatni danci 3, Bajke od davnina pa do naših dana*, Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku; Matica Hrvatska Osijek, str. 172.

8. Analiza bajki

8.1 Brončani kotlić

Naslov prve bajke u zbirki u sebi već sadržava osnovne karakteristike narodnih bajki. U njemu se spominje *kotlić*, predmet kojeg najčešće susrećemo u narodnim bajkama. Struktura bajke je u potpunosti građena prema klasičnom modelu: početna situacija (odlazak Marcijana i Cvjetka iz kuće), pojava poteškoće (kletva mlade kraljevine), razrješavanje (razbijanje kletve i kazna vještice) te konačnog sretnog kraja i nagrade⁴² za glavnog lika (vjenčanje Marcijana i kraljevine). Sami likovi u bajki se jasno mogu podijeliti na stvarne i nestvarne. U prvoj skupini se pojavljuje glavni lik, dječak Marcijan, te njegov otac i seljaci. Likove kraljevine, kralja i samog konja Cvjetka također možemo uvrstiti u tu kategoriju jer su oni prisutni u stvarnom svijetu kao dio aristokracije i životinjskog svijeta (konj). Oni se dijelom prikazuju i kao nadnaravni likovi, poput Cvjetka, koji se od oronulog i starog pretvara u lijepog i snažnog konja. Ova karakteristika bajki se odnosi na transformaciju (metamorfozu, pretvaranje) likova: *A to sada više nije kljuse, nego konj u punoj snazi, baš onakav kakav bijaše kad je Marcijanova oca djevojci nosio.*⁴³ Osim spomenutih stvarnih likova, nestvarni je lik u bajci vještica ili zla čarobnica, koja iskušava mladog Marcijana da ne prati konja do kraljevine (čime se opet pokazuje karakteristika kušnje glavnih likova). Ona predstavlja karakteristiku prerusavanja; likom starice krije svoju zlu narav, dok istodobno pretvaranjem u zmiju otrovnicu iskušava glavnog lika. To nam dokazuje i sljedeći citat:

⁴² Zima, Dubravka, (2001.), Moderna bajka u hrvatskoj dječjoj književnosti. U: Cveniċ, J., Koleniċ, Lj., Pintariċ, A.(ed.) *Zlatni danci 3, Bajke od davnina pa do naših dana*, Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku; Matica Hrvatska Osijek, str. 172

⁴³ Gardaš 1996: 8.

*Pretvorila se u zmiju šarku, kako bi Marcijana zlatom obrlatila i nagovorila da ne ide tamo kamo ga konj nosi.*⁴⁴ Pretvaranje je prisutno i u liku kraljevine koja se pretvara u maglu i koja, uz konja, vodi dječaka do njezinog spasa: *znajući da je kraljevna, u obliku magle, usjela konju u grivu i da ga upućuje kamo treba ići.*⁴⁵ Vrijeme radnje je, po uzoru na klasične bajke, neodređeno. Radnja se odvija u davna i zaboravljena vremena u kojima se čarobnjaštvo smatralo naravnom stvari,⁴⁶ čemu u prilog i govori paralelnost postojanja stvarnog i nadnaravnog svijeta. Smještena je u stvarni prostor (šuma, selo), ali i u dijelove fantastičnog svijeta (san, daleki dvorac). Navedeno se uočava i u snovima glavnog junaka, gdje opet dolazi do ispreplitanja zbilje i fantazije: *Odmah zasanja čudan san. Kao, vidi on kako ostacima vatre prilazi djevojka, lijepa kao krunski dragulj. Plaho se saginje nad pepeo i štapićem traži u njemu žeravicu.*⁴⁷ Mjesta radnje, nisu također u potpunosti određena, jer se ne spominju točno određeno, već samo možemo nagađati o kojoj je šumi riječ ili selu. Sama činjenica o postojanju misterioznog dvorca nam također dočarava osjećaj fantazije i neodređenosti.

Bajka u sebi ima jasnu pouku, koja nam se prenosi putem lika dječaka Marcijana, koji uporno nastoji spasiti kraljevinu i svog konja od prodaje. Uči nas hrabrosti i požrtvovnosti za svoje najmilije i upozorava da se *dobro uvijek dobrim vraća*. Zbog toga i sam glavni lik na kraju biva nagrađen vjenčanjem s kraljevinom (blago), dok zla čarobnica i kraljica bivaju kažnjene. Ovaj Gardašev ostvaraj se ne razlikuje od narodnih bajki, već se u prethodnim rečenicama jasno vidi da su autoru uzori klasični likovi i radnja narodnih bajki. Od svih karakteristika, koje su navedene u uvodu nedostaje jedino nasilje, koje nije prisutno u radnji.

⁴⁴ Gardaš 1996: 22

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Pintarić 2008: 22

⁴⁷ Gardaš 1996: 9

8.2 Damjanovo jezero

Druga bajka nosi naslov istoimene zbirke. Kao i u prethodnoj bajci, i ovdje uočavamo klasičnu strukturu narodne bajke: početne situacije (san glavnog junaka i njegov odlazak u mitski dvor), poteškoće (kušnja junaka i njegova potraga za zelenookim grgečom) te na koncu razrješenje poteškoće (razbijanje kletve i sretan kraj). Podudarnosti su vidljive u mjestima radnje, koja nanovo možemo podijeliti na stvarni i fantastični svijet. Prema tome, stvarnom svijetu pripada šuma i samo jezero koje se spominje u naslovu dok u nestvarnom uočavamo mitski dvor i podzemni svijet jezera. *Ne zna Blažan koliko su dugo ronili jezerskim vodama. A kad se zaustaviše, pred njima stajahu bijeli dvori. Div ga uvuče u dvore, a tamo, na prijestolju od pozlaćena mramora, sjedi starac.*⁴⁸

U prethodnom citatu su jasno istaknuti i sami likovi, koji su razgraničeni na dva svijeta. Glavni lik, dječak Blažan, te pastiri, Damjan i njegova sestra spadaju u svijet naše svakodnevice. S druge strane, ponovno imamo likove čudesne prirode poput spomenutog diva, morskih vila i sluga, kralja i morskih čudovišta. Kao ni u prethodno analiziranoj bajci, ni ovdje vrijeme nije određeno. Na početku bajke spominju se davna vremena kada su postojale priče o čarobnom jezeru (*Nije ono oduvijek bilo tu. Kažu da je ondje u davno doba...*)⁴⁹ sve do sadašnjeg trenutka kada glavni junak zakorači k jezeru: *Izbije Blažan do jezera i napije se vode. A kako se već bilo snoćalo, odluči da tu i zanoći.*⁵⁰

Kao što je u prethodnoj bajci glavni lik imao svoju kušnju, tako i ovdje junak ima svoj nemogući zadatak koji ga može spasiti, ali i sve ostale u bajci. Konkretno je u ovom slučaju riječ o lovu na specifičnu ribu, zeleookog grgeča. Blažan je zbog svoje radoznalosti i fizičkog sukoba s divom (karakteristika nasilja) primoran raditi za njegovog oca. Izlaz mu predstavlja jedino taj naizgled nemogući zadatak.

⁴⁸ Gardaš 1996: 30

⁴⁹ Ibid. 25.

⁵⁰ Ibid. 26.

Blažan uspijeva uloviti ribu, ali odbija ju ubiti, čime dokazuje svoju dobrotu i humanost. Zbog svoje dobrote dolazi u sukob s divom i starcem, ali ponizno i hrabro žrtvuje svoju slobodu i oslobađa ribu. Na ovom mjestu se u priči događa ključan trenutak; kada se grgeč pretvara u mladog dječaka, koji je zapravo davno izgubljeni pastir Damjan. Gardaš transformaciju opisuje na sljedeći način: *Grgeč se prometnu u pristala mladića; oči mu zelene, kosa zlačana*.⁵¹ Uvođenjem motiva transformacije ili pretvaranja lika, autor još jednom dokazuje svoju sklonost narodnoj bajci. Zbog svoje hrabrosti i žrtve, dječak biva nagrađen za svoje junaštvo i pruženu pomoć. Nagrada je vjenčanje Blažana i Damjanove sestre, kojima autor pridodaje klasične čestitke, koje se odnose na formulaciju *živjeli su sretno do kraja života*. Navedeno vezujemo uz karakteristiku blaga u bajkama. Bajka u sebi nosi jasnu poruku ljubavi i hrabrosti za druge i pomoći za potrebite. Prenosi ključne vrijednosti poput borbe za obitelj i ustrajnosti za preživljavanje. Blažan je u tome uspio, te umjesto da ubije ribu i donese ju divu, on je spašava i time omogućava ponovni susret brata i sestre. Svojim hrabrim činom omogućio je razbijanje kletve nad svima onima koje je div kaznio. Lik Blažana nam poručuje da ne budemo sebični, već da budemo svjesni i drugih i da uvažavamo tuđe osjećaje i živote. Na temelju pouke i ostalih gore opisanih karakteristika, ovu bajku možemo u potpunosti percipirati kao klasičnu bajku.

8.3 Ledendvor

Treća se bajka u zbirci izdvaja po svojoj modernijoj strukturi, koja se razlikuje od klasične. U odnosu na prve bajke, ona je daleko opširnija i sastoji se od nekoliko manjih segmenata. Na početku nam se prikazuje glavni lik, dječak Smiljan, koji šeta šumom za vrijeme božićnih praznika: *Najprije studeni zastudio*

⁵¹ Gardaš 1996: 34.

*studenim vjetrovima, a potom prosinac injem i ljutim mrazom zasuo brda i doline. Noć je uoči Božića.*⁵² Navedeni opis prikazuje svakodnevicu običnog dječaka, čime dokazuje postojanje stvarnog svijeta u bajci. Zbog spomena Božića, ali i konkretnog navođenja imena mjeseca (prosina) zaključujemo o vremenu radnje, u kojemu su zimski dani i snježne šume česta pojava, koje nam označavaju stvarno mjesto radnje. Međutim, već na početku imamo preokret i upliv nadnaravnog lika i svijeta. Dječaka iz šetnje budi neobična sila, koja ga vodi u nepoznato: *Jedan-dva, jedan-dva! I prtina iza koraka u snijegu ostaje, ali se u pustoj bjelini nikoga iznad prtine ne vidi. Kao da otisci iz zraka kaplju i u trag se nižu...*⁵³ Sam naslov bajke, točnije *Ledendvor*, predstavlja dio tog nepoznatog i čarobnog svijeta. Uočavamo nadnaravne likove, nepoznata mjesta, podvojenost stvarnog i zbiljskog svijeta. Međutim, kako ćemo dalje vidjeti, u ovoj bajci to nije posve tako. Svi su segmenti od kojih se bajka sastoji zapravo priče likova, koji se nalaze unutar čudesnog dvorca, koji se naziva *Ledendvor*. Glavni lik bajke, Smiljan, putuje tom zamišljenom lokacijom i na putu susreće razne ljude (koji pripadaju zbiljskom svijetu), te upoznaje njihove tragične sudbine. Svi su likovi dospjeli u dvorac zbog svojih grijeha iz prošlosti i svatko od njih ima svoju posebnu odaju u dvorcu, koju Smiljan obilazi. Izostavljene su klasične karakteristike poput pretvaranja, kušnje ili prerašavanja. Glavni lik je svojom voljom pristao ući u čarobni dvorac na poziv nepoznatog bića. Iz ovoga svega se može zaključiti da Gardašev *Ledendvor* nije klasična bajka jer njezinu strukturu ne susrećemo u narodnim bajkama, čime dokazuje svojevrсни odmak. Gardašu je kao polazište i podloga poslužilo čuveno djelo svjetske književnosti talijanskog pisca Dantea Alighierija, njegova *Božanstvena komedija*. Poput glavnog lika u tom djelu, Smiljan putuje nepoznatim svijetom, u kojemu se nalaze grešnici i njihova kazna. Umjesto krugova pakla, on upoznaje odaje ljudi, njihov život i grijehe zbog kojih su

⁵² Gardaš 1996: 36

⁵³ Ibid.

dospijeli u *Ledendvor*. Vremenska je dimenzija puta nedorečena i zanemarena. Na kraju radnje saznajemo da je Smiljan čak sedam godina proveo u dvorcu, ne znajući za to, jer je imao drugačije poimanje vremena. Gardaš to iznosi na sljedeći način: *Sedam godina je izminulo otkad si u Ledendvor došao. Ali tvoje vrijeme nije teklo, jer ti u Ledendvor nisi po kazni došao, već od svoje dobre volje.*⁵⁴

Samo mjesto koje nosi naslov bajke, predstavlja određeni ekvivalent paklu u Danteovom djelu. U središtu bajke je dječak Smiljan i njegovo istraživanje misterioznih odaja i sudbina likova, koji zbog svojih propusta imaju određene kazne. *I susretao Smiljan na svome putu svakojake nevoljnike. Svatko je svoju trpnju trpio, svatko svoje jade jadovao. Nekima kazna bijaše pri isteku i iskupljenje na pomolu, neki pak u Ledendvor tek bijahu stigli da za svoje čine račune polažu.*⁵⁵ Sličnu radnju i opise susrećemo i kod Dantea⁵⁶. Ono po čemu se zadana bajka najviše razlikuje od spomenutog djela jest završetak u kojemu se razaznaje obilježje narodne bajke, vjenčanje Smiljana i nepoznate djevojke Zlatokose; obilježje blaga. Na temelju svega uočenog, ova bajka spada u moderne ostvaraje autorovih bajki. Izdvaja se od narodnih bajki zbog svoje strukture i radnje, te načinom pripovijedanja. Strukturu možemo povezati s *Božanstvenom komedijom*, koja je poslužila kao motivacija za novo djelo. U tom segmentu uočavamo obilježje intertekstualnosti, koja je jedna od karakteristika postmodernističke književnosti. Postojanje nadnaravnih bića i svijeta svjedoči o utjecaju klasičnih obilježja, dok se većina drugih obilježja izostavlja. Likovi Smiljana i djevojke su zbog navedene karakteristike ekvivalenti Dantea i njegove muze Beatrice, dok se nepoznata sila koja doziva dječaka uspoređuje s velikim književnikom Vergilijem, čiji glas prati lika na putu kroz krugove pakla. Može se

⁵⁴ Gardaš 1996: 58.

⁵⁵ Gardaš 1996: 56.

⁵⁶ Sličnu avanturu doživljava i sam Dante, dok prolazi paklom koji ima oblik lijevka, gdje od vrha do dna u zasebnom odjeljku susreće svakojake grešnike (koji prema težini svojeg grijeha izvršavaju svoje kazne)

zaključiti kako Gardašev *Ledendvor* predstavlja jedan bajkoviti ostvaraj talijanskog djela.

8.4. Čudo na kamenitom brijegu

Četvrta je bajka u zbirci, kao i prethodna, podijeljena u više dijelova ili poglavlja. Njena se radnja odvija oko glavnog lika, dječaka Petra, koji nastoji savladati razne prepreke i izazove te pronaći svoju majku, koja se u bajci navodi kao njegova sreća. *Eh, kad bi mu se majka vratila, bila bi to neizreciva sreća, najveća koju je mogao zamisliti i poželjeti.*⁵⁷ U tom je pogledu potraga za majkom glavna radnja, ali i cilj, dok su razni izazovi na tom putu poteškoće koje junak mora prijeći. Zbog toga ona sadrži klasičnu strukturu, iako posjeduje i karakteristike modernih. One su vidljive u grafičkoj strukturi, koja se sastoji od manjih cjelina (priča) unutar iste.

Odmah na početku, imamo opis stvarnog svijeta i dječaka Petra koji, za vrijeme uskršnjih praznika, radi u maloj radionici,. Vlasnik je poslao Petra po nove odljevke na tržnicu kako bi ih kasnije mogli prodati na sajmu. Međutim, na tom putu dječak slučajno razbije iste, zbog čega postaje tužan i zastaje na Kamenitom brijegu. Već pri samom spomenu brijega, saznajemo brojne legende o njemu i čarobnice koje ispunjavaju želje. Time se čitatelju približavaju karakteristike poput nadnaravnih likova i mjesta. *Govorahu stari ljudi da je taj brijeg čarobno brdo i da se na njemu događahu svakojaka čuda. Jer da tamo žive čarobnice, koje razlučuju pravdu od krivice, kažnjavaju ili nagrađuju, svakome po zasluži.*⁵⁸ Brijeg zbog toga možemo svrstati u stvarno mjesto radnje, kao i šumu, tržnicu i radionicu. Likove dječaka, majke i majstora Radana također možemo pripojiti zbilji. Čarobni se element javlja pojavom starice ili čarobnice, koja svojim moćima popravlja razbijene odljevke. *Ali-gle čuda! Svi, ama baš svi*

⁵⁷ Gardaš 1996: 61.

⁵⁸ Ibid. 60.

*odljevcu u vreći bijahu cijeli cjelcati.*⁵⁹ Nakon toga dječak odluta do majstora i prenese mu sretnu vijest, koju on svakako odluči iskoristiti. Od tada je majstor svaki dan slao Petra kod čarobnice, sa po jednim ili više zahtjeva.

Kako je vrijeme odmicalo, dječak je svakim danom bivao sve tužnijim, te je sve više osjećao nostalgiju za majkom. Vidjevši njegovu muku i brigu, starica mu odluči pomoći u tome, te mu izrekne nekoliko čarobnih riječi, koje će mu omogućiti da dođe do konačnog cilja i pronađe majku. Na ovom mjestu opet susrećemo karakteristike narodnih bajki; čarobne riječi i skorašnji prijelaz iz zbilje u nadnaravni svijet. *Kada usniš sanak lijepi-,san o sreći, plavom bobom se okrijepi, na put kreći!*⁶⁰ Navedena čarolija će označiti prijelaz radnje u bajkovitom svijetu. Junaka pratimo u čarobni svijet podzemlja gdje će proći kroz nekoliko mjesta do svog cilja. Petrov prijelaz u čarobni svijet Gardaš opisuje na sljedeći način: *Dječak ustade i zakorači u onaj otvor. Kako on to učini, nešto pod njim silovito zatutnji.*⁶¹ Ovakav način prijelaza je specifičan u odnosu na one prisutne u drugim bajkama jer ima za cilj začuditi čitatelje. Za takve prijelaze često kažemo da su izvedeni *karolovski* (prema autoru Lewisu Carrollu) zbog toga što je otklon od realnog svijeta⁶² postignut ponorom ili prolazom lika kroz neki otvor. Sljedeća poglavlja označavaju mjesta koje Petar mora proći na svom putu. Primjerice, to je Zemlja malih ljudi, Zlošuma i sedam tajnih odaja. Ovakva mjesta radnje spadaju u ona bajkovita, kao što su bajkoviti i razni likovi koje dječak na njima susreće. U svakom mjestu junak pokušava prevladati razne kušnje i savladati prepreke kako bi došao do svoje nagrade. *Sad se one ptičurine počele i zalijetati prema njemu, hoće mu pošto-poto zlo učiniti gorim.*⁶³ U konačnici, najveća

⁵⁹ Ibid. 63.

⁶⁰ Gardaš 1996: 65.

⁶¹ Ibid. 69.

⁶² Vrcić-Mataija, Sanja, Perković, Sanja, (2011.), Odnos klasične i moderne bajke, U: Vodopija, Irena, Smajić, Dubravka, (ed.), *Dijete i jezik danas, Dijete i tekst*, Zbornik radova, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Učiteljski fakultet, Osijek, str. 127.

⁶³ Gardaš 1996: 78.

prepreka će biti upravo posljednja gdje je morao prepoznati svoju majku između svih ostalih žena. Toj je potrazi presudila majčina dobrota i toplina koju je dječak prepoznao pri susretu. Ona mu nije nudila blaga, već samo skromnu čašu mlijeka, čime je Petar odmah u njoj uočio dobro srce i ljubav. Time nam autor prenosi važnu poruku majčinske ljubavi u obitelji. Kao i sve bajke, ova također ima svoj sretan kraj, točnije blago. Ono se odnosi na ponovni susret majke i sina te početak njihovog ponovnog života u sreći i miru. Petar je pravi simbol hrabrosti i borbe za svoje najmilije, čime bajka ima još veću duhovnu i moralnu vrijednost za dječju publiku. *Čudo na Kamenitom brijegu* sadrži elemente narodne bajke i fantastične priče.⁶⁴ Karakteristike se uočavaju u postojanosti stvarnog i nadnaravnog svijeta, bajkovitih mjesta radnje i likova. S druge strane, ova se bajka, zbog specifičnog prijelaza glavnog lika iz realnog svijeta, začudnosti te pojave i postojanja čarobnih likova u stvarnom svijetu (baka čarobnica na brijegu), izdvaja od klasičnih uzora i prelazi u žanr fantastike.

⁶⁴ Profesorica Pintarić navodi kako se fantastična priča često podudara sa suvremenim bajkama zbog modernijih motiva i kompozicije (napuštanje klasične kompozicije i vidljiv prijelaz iz stvarnog u bajkoviti svijet putem sna ili ponora u nepoznato)

8.5 Lahorka

Peta bajka po redu nosi naziv prema glavnoj junakinji, djevojčici Lahorki, te se sastoji od nekoliko manjih cjelina, koje su označene brojevima. Na početku se prikazuje njezin lik kako bezbrižno šeta šumom na putu do bake. Vrijeme radnje ne saznajemo jer je ono neodređeno. To doznajemo iz sljedećeg citata: *Jednoga dana Lahorka zamoli majku da joj dopusti posjetiti baku i prenoćiti kod nje.*⁶⁵

Na sličan način započinje i poznata bajka *Crvenkapica*. Već u tom segmentu uočavamo utjecaj klasičnih obilježja. Čarobni se svijet otkriva uvođenjem lika vile Slivenke i njezine čarolije kojom začara izvor. U tom se opisu stvarni i nadnaravni svijet susreću i time započinje radnja u bajkovitom svijetu. Možemo reći kako je njezina kletva i pojava zapravo bajkoviti događaj. *Baš nekako u to vrijeme vila Slavenka, što življaše u šumi, zastane pokraj izvora da se napije vode.*⁶⁶ Ona je začarala izvor zbog ruganja patuljaka te odlučila svojom čarolijom izbrisati pamćenje svima koji će piti iz njega. Tako se dogodilo i glavnoj junakinji Lahorki; popila je gutljaj vode pa je čarolija pala i na nju. Gubitak pamćenja joj je izbrisao iz sjećanja početni cilj, zbog čega je počela lutati šumom u kojoj će sresti razne nadnaravne likove: patuljke Rumenka i Lisjenku, zlu baku vješticu i razne čudesne životinje. *Kad se približi Lahorki, djevojčica ugleda-mili Bože!- pod klobučićem patuljak i patuljčica.*⁶⁷

Mjesto radnje je i dalje šuma, ali sada u njoj glavni lik susreće likove i izazove koji nisu dio zbilje. Primjerice, susreće kuću zle čarobnice koja zatoči patuljke, izvor gdje se sastaju vile i nepoznata stvorenja. Lahorka zapravo pokušava pronaći izlaz iz šume, ali joj u tome sprječavaju razni izazovi i opasnosti na koje nailazi, ali i njezin gubitak pamćenja. Navedeno pripada obilježju kušnje u bajkama, ali i dokazuje klasičnu strukturu. Ona započinje pojavom problema

⁶⁵ Gardaš 1996: 92.

⁶⁶ Ibid. 95.

⁶⁷ Ibid. 100.

(gubitkom pamćenja i izazovi u šumi), razrješavanjem problema (spašavanje likova i raskidanje čarolije) te završava sretnim krajem (vjenčanje dvoje patuljaka i sreća djevojčice). Junakinja bajke na kraju dobiva svoju nagradu (obilježje blaga) tako što joj se vrati pamćenje i može svjedočiti vjenčanju. *Urečenoga dana Lahorka je doista bila na svadbi i kumovala kraljevskom paru.*⁶⁸ Patuljci su zapravo začarani kralj i kraljica, koje je zla vila Slavenka začarala. Oni na kraju, uz pomoć dobre vile Srebrenke, poprimaju svoj pravi oblik. Navedeno pripada karakteristici pretvaranja. Ona se još ogledava i u pretvaranju zle čarobnice u sovu, kao i u konačnoj kazni koju joj određuje dobra vila, a to je okamenjenost. Mjesta su radnje u bajci već spomenuta šuma, izvor i kraljevski dvor dok je vrijeme, kao i u zbiljskom svijetu, neodređeno, ali i nepoznato. Očiti su likovi čarobnog svijeta poput vila, vještica, ali i tipičnih likova za bajke: kralja i kraljice. Poučnost je manje izražena, ali može se reći kako ju određuje klasična pouka, a ona se odnosi na pobjedu dobra nad zlim, odnosno na zasluženu sreću dobrim likovima i kaznu zlim. Konkretno se to u ovoj radnji oslikava u nesretnoj sudbini vještice i sreći kraljevskih zaručnika i Lahorke. Autor drži da vrijedni i pošteni ljudi uvijek budu nagrađeni za svoju hrabrost i volju, a zlobnici, zbog svoje pohlepe i ambicije, na kraju bivaju pošteno kažnjeni. *Ljudi koji su kasnije prolazili šumom pričaju da i sada okamenjena vještica sjedi pred onim drvetom s dupljom.*⁶⁹ Prema svim navedenim karakteristikama i analizom *Lahorka* je primjer klasične bajke.

⁶⁸ Gardaš 1996: 114.

⁶⁹ Ibid. 114.

8.6 Kraljica Felicita

Šesta bajka započinje opisom starice i njezine sudbine. Ona je preminula sama i izolirana od vanjskog svijeta, te je nakon njezine smrti uz kuću izraslo cijelo polje mirisnih ruža. Gardaš opisuje zadivljenost prolaznika ružama koje su izrasle uz kuću starice: *Tko god bi onuda prolazio zastajao bi i divio se raskošnoj ljepoti ružinih cvjetova što su se nad bakičinom kućicom skitili.*⁷⁰ Nakon spomenutog opisa, u bajci se pojavljuje glavni lik, djevojčica Felicita, koja na svom putu susreće bakičinu kućicu i predivne ruže. Zbog njihove ljepote i mirisa, ona zastane i odluči ubrati jednu, ali se pritom ubode na trn. Od uboda joj postane loše, te se uputi u kuću i tamo odluči nakratko odmoriti. Od slabosti i ozljede, glavna junakinja čak i zaspi. Od tog trenutka događa se preokret iz zbilje u bajkoviti svijet, jer se iz sna budi okružena čarobnim ljudima. *Ne zna se koliko je tako spavala, a onda je nešto prene iza sna. Čuje nekakve žuborave glasiće, čuje tapkanje nožica oko kućice. Otvori oči, a ono u kućicu ulaze neki mali ljudi.*⁷¹ Sličnu situaciju susrećemo i u poznatim bajkama, kao što je *Snjeguljica*, gdje se princeza također budi u nepoznatoj kući okružena patuljcima. Motiv uboda na trn ruže možemo uočiti i u *Trnoružici*, gdje se mlada kraljevna ubode na oštricu vretena. Sudeći prema tim sličnostima, autor ostaje vjeran klasičnim uzorima. Kao što je prethodno navedeno, djevojčica se iz sna budi u nepoznatoj okolini. Iako u istoj kućici, ona sada zajedno sa čovječuljcima ulazi u podrum kuće, gdje upoznaje jedno maleno naselje još manjih stanovnika. Ono je bajkovito mjesto radnje, kao i maleni ljudi koji pripadaju nadnaravnom svijetu. *Bijaše pod zemljom čitavo naselje. Sve kućice u njemu građene su spram veličine onih čovječuljaka i sve odreda od trske.*⁷²

⁷⁰ Gardaš 1996: 115.

⁷¹ Ibid. 118.

⁷² Ibid.

U nastavku radnje saznajemo kako je starica brinula za malene, te da su joj nakon smrti često na grob donosili cvijeće i brinuli se za njega. Time se još jednom dokazuje supostojanje zbiljskog i bajkovitog svijeta. Naime, bajka nema klasičnu strukturu, u smislu da je zadana određena prepreka ili problem, koji glavni lik mora riješiti da bi na kraju dobio zasluženu nagradu. Ona pripovjeda o djevojčici Feliciti i čovječuljcima koji žive mirno i spokojno u malenom selu u podrumu kuće. Veoma su detaljni opisi likova i njihovih radnji i osobina u tom svijetu. Tako su opisani njihovih oblici liječenja, spremanja jela i ostalih kućanskih poslova ili rada na poljima. Oni su Felicitu veoma toplo primili i odlučili uzeti za svoju kraljicu. U tom se činu otkriva i njihova poveznica s bakom. *Kada je umrla naša dobra bakica(...)savjetovala nam je da za svoju kraljicu izaberemo djevojčicu koja će nam jednom doći, a bit će lijepa poput cvijeta i dobra kao milosrđe.*⁷³

Na temelju spomenutog zaključujemo kako su baka i Felicita stvarni likovi, dok su čovječuljci i njihovo selo dio bajkovitog svijeta. Staričina kuća, polje ruža i šuma su istaknuti kao stvarna mjesta radnje. Vrijeme radnje nije u potpunosti precizno pa se može reći da je neodređeno. Početak jasno donosi formulaičnu strukturu dok se vrijeme u mitskom selu spominje kao izmjena dana i noći. Nisu korištene karakteristike poput kušnje, nasilja i prerušavanja. Još jedan se prekretni događaj događa kada junakinja saznaje kako su maleni ljudi zapravo cvjetovi, koji cvjetaju i uljepšavaju staričin grob. Oni su čarobni likovi, koji tim činom čuvaju njezin grob, ali i ostaju tajna za vanjski svijet. To je obilježje pretvaranja, jer nam se prikazuje njihova rutina. *Vaše veličanstvo je smetnulo s uma da danju ne izlazimo.(...) Dvanaest naših mladića sada na bakičinom grobu cvjeta i miriše. Tko god ih vidi misli da su to obični cvjetovi.*⁷⁴ Zbog svoje sigurnosti zato izlaze iz sela samo noću, dok po danu na taj način uživaju u suncu. Felicita na kraju

⁷³ Gardaš 1996: 120.

⁷⁴ Ibid. 127.

uviđa kako ne može vječno ostati u malenom svijetu te ne shvaća kako je uopće došla u njega. Vraćajući se u kuću, na podu nailazi na onu istu ružu na koju se ubola, te joj se dogodi ista situacija. Pomalo tužna, odluči napustiti svoje nove prijatelje, ali im obećava svoj ponovni dolazak. *Hoćete li nam se vratiti!- Hoću-reče-vratit ću se!*⁷⁵ Ne postoji klasičan završetak, odnosno nagrada glavnom liku, poput vjenčanja ili slično, već samo njezin odlazak i obećanje. Prema tome izostaje i karakteristika blaga. Osim prisutnog pretvaranja, nadnaravnih likova i mjesto radnje i nadređenost vremena, ova bajka ne posjeduje drugih obilježja. Pouka je izražena u vidu poznate izreke *Dobro se dobrim vraća*, koju možemo povezati s hrabrim činom gdje Felicita spašava cvijet (čovječuljka) od sušne zemlje. Njezinim postupkom autor nas upozorava na važnost dobrog djela i spremnost da pomognemo svakome u nevolji. Često je i to najveća nagrada i bogatstvo u ljudskom svijetu. Zbog izostavljanja pojedinih obilježja i specifične radnje i opisa (podrum ispod kuće i čarobno selo u njoj), ovaj Gardašev ostvaraj, određujemo kao fantastičnu priču s elementima bajke. Sličnu tematiku tajnovitog svijeta i bića susrećemo i u poznatoj priči *Alisa u zemlji čudesna*, Lewisa Carrolla, koja također pripada žanru fantastike. Ovo znači da je Gardašu čuveno djelo poslužilo kao jedno od uzora. Navedeni prijelaz se naziva i *karolovskim*, te je prisutan i u bajci *Čudo na kamenitom brijegu*. Konkretno je to u ovoj bajci motiv sna i buđenja u jednom drugom svijetu, dok je u prethodnoj prisutan ponor.

8.7 Zelenkova njiska

U predzadnjoj bajci se kao glavni lik pojavljuje djevojčica Ljubica. Na početku pisac prikazuje njezinu pojavu kako moli na grobu Kapetana Jakova. On je bio narodni heroj i junak koji je poginuo u obračunu s razbojnicima dok je njegov konj *Zelenko* pobjegao. Iznad groba su mještani njemu u čast posadili hrast i

⁷⁵ Gardaš 1996: 130.

nazvali ga po njemu. *Hrast udno kojega je kapetan pokopan otada zovu Kapetanovim hrastom.*⁷⁶ Njegovu priču autor pripovjeda iz sadašnje perspektive, a nakon nje radnja se prebacuje nekoliko godina kasnije, u vrijeme kada živi glavna junakinja. Vrijeme je radnje neodređeno i nije specifično ne spominje se točno određeni dan ili doba godine. *Puno godina kasnije, kada se priče o sudbini Jakovljevoj još malo tko sjećao, hodila onim brdašcem Ljubica djevojka.*⁷⁷ U bajci ne postoje elementi nadnaravnog svijeta niti je uočen prijelaz u njega. Radnja se cijelo vrijeme odvija u Ljubičinom selu i u šumi. Prvi se zaplet događa kada se iz nepoznatog smjera odjednom pojavljuje kapetanov konj, Zelenko. Posebnost ovog susreta otkrivamo u nastavku; konj govori i sa sobom nosi čarobne predmete (gusle i gudalo). Kako je riječ o stvarnom liku konja, koji se sa svojom moći govorenja pojavljuje u realnom svijetu, može se zaključiti kako ova bajka ima elemente fantastične priče⁷⁸. Međutim, osim navedene epizode sa Zelenkom, bajka ne sadrži ni klasičnu strukturu radnje te su također izostavljena pretvaranja ili kušnje. Konj i čarobni predmeti jedina su karakteristika klasičnih bajki. On i dalje pripada stvarnim likovima, kao i Ljubica i ostali likovi (njezin zaručnik, obitelj, mještani i razbojnici). Nakon što se djevojka vratila kući s predmetima, započinje svoju pripremu za svadbu. Zelenko je junakinji ostavio predmete kao zahvalu što se moli na grobu njegovog gospodara, ali i za pomoć u nevolji. Njega možemo promatrati i kao lika pomagača, koji glavnom liku prenosi čarobne darove, kojima se može izvući iz opasnosti. Zelenko govori o darovima na sljedeći način: *Strune na guslama i gudalu sačinjene su od dlake iz moje grive. Ponesi ih sa sobom. Ako u kakvu nevolju zapadneš, samo gudalom po guslama prevuci, to će te iz nevolje izbaviti.*⁷⁹ U navedenom susretu, autor opisuje Ljubičinu dobrotu i čisto srce te ukazuje ponovno na važnost skromnosti i ljubavi: *Ja ne očekujem*

⁷⁶ Gardaš 1996: 132.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Termin fantastična priča je objašnjen u fusnoti na str. 22.

⁷⁹ Gardaš 1996: 136.

*nikakve nagrade za svoju molitvu, jer se molitva daje iz srca i duše, a ne od kakva interesa. To ja znam. Ti imaš dobro srce i plemenitu dušu, baš zato i želim da te nagradim.*⁸⁰ Radnja se i dalje odvija u realnom svijetu, samo što se iz šume premješta u selo u kojemu se održava svadba junakinje i njezinog odabranika. Gusle su bile namijenjene samo djevojci, te ih nitko nije mogao svirati. Ako bi ih tko drugi uzeo, snašla bi ga nevolja. Natko (zaručnik) ih je zbog radoznalosti uzeo i zasvirao, čime je na svoj sretan dan dozvao razbojnike, koji su napravili nered.. U konačnici će taj nesretan događaj dovesti do drugog i završnog zapleta. Uz pomoć jednog od razbojnika (kojeg je ranije poznavala) Ljubica je došla do svojih gusala i krenula svirati. Nakon tog trenutka iz šume se pojavio čuveni Kapetan Jakov na svom lijepom konju Zelenku. Gardaš taj trenutak i šokiranost seljaka opisuje ovako: *Stadoše se križati svatovi. Jer upravo vidješe kapetana Jakova, o kojemu do sada samo priče slušahu.*⁸¹ Poput pravog heroja, on spašava ljude iz opasnosti i odvodi ih na sigurno. Nakon hrabrog čina, nestane sa svojim vjernim prijateljem i odjaše u nepoznato.

Zelenkova njiska se razlikuje od ostalih bajki zato što u njoj ne postoji nadnaravni svijet, već se cijela radnja odvija u stvarnosti. Likovi su također dio zbilje iako se od svih njih izdvaja Zelenko, kojeg možemo smatrati i stvarnim likom, ali i likom pomagača. On je prikazan kao djelomično nadnaravni lik zbog toga što ima dar govora te sa sobom nosi čarobne predmete. Kao takav se pojavljuje u stvarnom svijetu i ne predstavlja prijelaz u bajkoviti svijet jer se radnja i dalje nastavlja u šumi i kasnije u selu. Navedene karakteristike su specifične za modernu bajku.

8.8 Krilati Bolem

⁸⁰ Ibid. 134.

⁸¹ Ibid. 144.

Posljednja je bajka naslovljena prema bajkovitom liku, *krilatom Bolemu*, odnosno krilatom mladiću. Glavni je protagonist dječak Bosiljko, čiju priču pratimo nekoliko godina unatrag kada je doživio nezgodu. *Ali prije nego se upustimo u priču, valja nam reći još i ovo: Prije tri godine, baš na dan kada je navršio sedam godina, Bosiljka je napala neka ptičurina. Koljeno mu je kljunom raskrvarila; rana se dala na zlo.*⁸² Nakon ispričanog saznajemo kako je Bosiljka previla baka vidarica, te mu je naređeno kako će morati šutjeti sve do svog desetog rođendana. Vrijeme radnje u stvarnom svijetu je zbog toga podijeljeno na prošlost i sadašnjost. Autor preskače prethodne tri godine kada je dječak morao šutjeti, te se fokus stavlja na sadašnjost, ili točnije, na deseti rođendan našeg junaka, kada ga majka odlučuje za posljednji dan šutnje odvesti daleko gdje neće moći prozboriti ni riječi. Majka ga nagovara na sljedeći način: *Danas je zadnji dan šutnje, već sutra ćeš moći govoriti. Samo još danas, zamisli! Bit će najbolje da odeš u šumu i skupljaš gljive. Tamo nećeš nikoga sresti i doći u priliku da progovoriš.*⁸³ Možemo zaključiti kako su Bosiljko i njegova majka stvarni likovi. Također, njihova se kuća može okarakterizirati kao stvarno mjesto radnje, do trenutka kada glavni lik odluči otići u šumu. Dječak je dugo šetao šumom, te je na koncu i zaspao podno stabala. Zbunjen i umoran, Bosiljko nije uočio vrijeme, već ga je iz sna istrgnula bila neka buka i žubor. Prijelaz u bajkoviti svijet radnje će označiti slika koju će doživjeti, a to je ples vila i čarobna noć. *Otvori oči i-gle! Onamo se okupile vile prigorkinje. Duge kose niz pleći spustile, pa si rosom lice umivaju. A lice im bijelo pod pustom mjesečinom.*⁸⁴ Od tog trenutka radnja se prebacuje u već spomenuti bajkoviti svijet i šumu u kojoj su obitavale vile. One su prema svojim obilježjima nadnaravni likovi. Junak se uspio približiti i poslušati dio njihovog razgovora i plesa, te je saznao kako mu je jedna od vila tada prije tri godine previla koljeno, pretvarajući se u baku. *Prije tri godine naredio mi je*

⁸² Gardaš 1996: 147.

⁸³ *Ibid.* 146.

⁸⁴ Gardaš 1996: 148.

*Bolem da se pretvorim u babu vidaricu i odem u njegovu kuću, jer je taj dječak bio na umoru.*⁸⁵ U ovom citatu uočavamo pretvaranje (transformaciju) likova. Kako je dječak bio uzbuđen, on je progovorio prije dogovorenog dana, čime je dozvao i misterioznog mladića, koji bi ga mogao spasiti. Dječak se sjetio riječi vile da u slučaju toga prozove njegovo ime, čime bi uspio spasiti sebe i sve ostale u šumi.

U daljnjem tijeku radnje, saznajemo da u šumi strah sije velika ptica ubojica, točnije orao, isti onaj koji je i Bosiljka ozlijedio na početku priče. *Bolem* odlučuje zajedno s dječakom zaštititi ljude od ptice i pritom ga ubiti. Time bajka u sebi nosi bitan element klasične strukture; pojavljuje se određena poteškoća (ptica ubojica), koju likovi moraju pobijediti. Protagonist će, uz opasne kušnje, koje uključuju penjanje po stijeni do gnijezda orla, doći do konačnog cilja. *Ne časeći ni časka, Bosiljko se uspravi u onom udubljenju. Jednom rukom orlici pred kljun gurne meso, drugom jaje ispod nje izvuče. Orlica proždere zalogaj i zakriješti, doziva orla; osjetila je da se netko nezvan gnijezdu primaknuo.*⁸⁶ Krilati je mladić spasio dječaka od orla, tako što je na koncu ubio pticu, kao i njezino mladunče, te je još jednom spasio šumu i vile od zlog stvorenja. *Bolem ga uhvati za noge, pa njime o stijenu.*⁸⁷ Razrješenje poteškoće je postignuto uništenjem ubojice i hrabrom akcijom Bosiljka. Konačnu je svoju nagradu dočekaio sretnim povratkom svojoj majci i njezinom zagrljaju.

Na temelju analize uočavamo kako je *Krilati Bolem* u potpunosti klasična bajka jer sadrži sve važne karakteristike, poput pretvaranja, jedinstvu stvarnog i nadnaravnog svijeta, kao i likova, te strukture i sretnog kraja. Osim toga, autor kroz lik Bosiljka prenosi i vrline kao što su hrabrost i požrtvovnost, te još jednom svjedoči o važnosti pomaganja slabijim i pobjedi nad zlim.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid. 155.

⁸⁷ Ibid. 157.

9. Zaključak

Na samom kraju rada, analizom ove zbirke bajki prema kriterijima zadanim u uvodnom dijelu seminara, jasan je utjecaj klasičnih bajki na Gardaševo stvaralaštvo. Vidljivo je da je autor ostao vjeran obrascima narodnih bajki te je zadržao ustaljene likove kao što su vile, patuljci, princeze i sl. te dvojnost stvarnog i bajkovitog svijeta i vremena. Međutim, kao suvremeni književnik, unio je niz novih obilježja, prema kojima možemo bajke u ovoj zbirci podijeliti u dvije skupine. U prvu skupinu spadaju klasične bajke *Brončani kotlić*, *Damjanovo jezero*, *Lahorka i Krilati Bolem*. Klasičnost tih bajki ogleda se u prisutnim karakteristikama: bajkovitost likova i mjesta, struktura, pretvaranje i određene kušnje glavnih junaka. Bajke u drugoj skupini od ovih se razlikuju po načinu pripovijedanja i uvođenju novijih detalja i motiva. Njih možemo odrediti kao moderne bajke. Primjerice, u bajci *Zelenkova njiska* primjećujemo izostanak čarobnog svijeta, dok je *Ledendvor*, kako je već objašnjeno u radu, izrazito intertekstualno djelo. U pojedinim bajkama imamo prisutno miješanje i spajanje različitih žanrova. Dobar primjer miješanja žanrova je bajka *Čudo na kamenitom brdu*, koja zbog motiva ponora spada u fantastičnu prozu, čime autor dokazuje svoju sklonost i tzv. *karolovskim prijelazima*, koji također supostoje i u bajci *Kraljica Felicita*.

Na samom kraju ovog rada, može se zaključiti da Anto Gardaš, kao vrhunski književnik za djecu i pisac bajki i fantastičnih priča, vješto spaja elemente klasičnih bajki i uvodi drugačije motive i tehnike. Iako vjerno prati poznate karakteristike, dopušta si slobodu kreiranja novijih priča, koje su specifične po svojoj žanrovskoj neodređenosti i strukturi. Uza sve navedene posebnosti, bajke i dalje u sebi sadrže važne poruke i upravo tim porukama mogu privući dječju publiku i djelovati edukativno, prenoseći važne obrasce ponašanja i korisne životne mudrosti.

10. Popis literature

Knjige:

Bettelheim, Bruno, (1989.), *Značenje bajki*, Beograd: Zenit

Crnković, Milan (1990.), *Dječja književnost, Priručnik za studente i nastavnike*, Zagreb: Školska knjiga

Crnković, Milan, Težak, Dubravka (2002.), *Povijest hrvatske dječje književnosti, od početaka do 1955. godine*, Zagreb: Znanje

Gardaš, Anto (1996.), *Damjanovo jezero*, Zagreb: Znanje

Hameršak, Marijana (2011.), *Pričalice, O povijesti djetinjstva i bajke*, Zagreb: Algoritam

Hranjec, Stjepan (2006.), *Pregled hrvatske dječje književnosti*, Zagreb: Školska knjiga

Pintarić, Ana (1999.), *Bajke, Pregled i interpretacije*, Osijek: Matica hrvatska Osijek

Pintarić, Ana (2008.), *Umjetničke bajke-Teorija, pregled i interpretacije*, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet u Osijeku, Matica hrvatska Osijek

Članak u elektroničnom časopisu ili online bazi podataka

Bistrić, M., Ivon, K. (2019). Teorijski pristupi i recepcijski učinci bajki. *Acta Iadertina*, 16(2), URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/322933906.pdf>, (datum pristupa: 14.4. 2024.)

Vodovnik, M. (2023). 'ZAŠTO JE VAŽNO DA DJECA ČITAJU?', *Varaždinski učitelj*, 6(11), URL: <https://hrcak.srce.hr/284399>, (Datum pristupa: 14.04.2024.)

Znanstveni radovi u zbornicima

Vrcić-Mataija, Sanja, Perković, Sanja, (2011.), Odnos klasične i moderne bajke, U: Vodopija, Irena, Smajić, Dubravka, (ed.), *Dijete i jezik danas, Dijete i tekst*, Zbornik radova, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Učiteljski fakultet, Osijek, str. 127.

Zima, Dubravka, (2001.), Moderna bajka u hrvatskoj dječjoj književnosti. U: Cvenić, J., Kolenić, Lj., Pintarić, A.(ed.) *Zlatni danci 3, Bajke od davnina pa do naših dana*, Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku; Matica Hrvatska Osijek, str. 172

Mrežni izvori

Gardaš, Anto, Hrvatski biografski leksikon, URL:

<https://hbl.lzmk.hr/clanak/gardas-anto> , 21. travnja 2024.

Anto Gardaš biografija, Lektire.hr, URL: <https://www.lektire.hr/autor/anto-gardas/> , 22. travnja 2024.

Gardaš, Anto, Hrvatska enciklopedija:

URL:<https://www.enciklopedija.hr/clanak/gardas-anto> , 22. travnja 2024.

11. Sažetak i ključne riječi (na hrvatskom jeziku)

Anto Gardaš bio je hrvatski suvremeni književnik za djecu i mlade koji je stvarao u razdoblju druge polovine dvadesetog stoljeća. Svoju je vrijednu zbirku *Damjanovo jezero* objavio 1996. godine. Ona sadrži osam bajki, koje redom nose nazive: *Brončani kotlić*, *Damjanovo jezero*, *Ledendvor*, *Čudo na kamenitom brijegu*, *Lahorka*, *Kraljica Felicita*, *Zelenkova njiska* i *Krilati Bolem*. Zadane su bajke građene prema ustaljenim obrascima klasičnih motiva, ali i istodobno obogaćene unošenjem novih elemenata i strukture. Uvođenjem takvih karakteristika, određene bajke u zbirci određujemo kao moderne bajke, dok ostale u potpunosti nose obilježja narodnih. Takvim postupcima i podjelom, Gardaš još jednom dokazuje svoje poznavanje dječje mašte i ponosno stoji među značajne književnike toga razdoblja, koji su stvarali slične ostvaraje i uspjehe.

Ključne riječi: bajka kao književna vrsta, povijesni razvoj bajke, klasične bajke, moderne bajke, bajke i djeca, Anto Gardaš, *Damjanovo jezero*, analiza bajki

12. Sažetak i ključne riječi (na engleskom jeziku)

Anto Gardaš was a Croatian writer for children and young people, who created during the second half of the 20. century. He published his valuable collection *Damjanovo jezero* in 1996. It contains eight fairy tales, which names are: *Bronze kettle*, *Damjans lake*, *Ledendvor*, *Miracle on a rocky hill*, *Lahorka*, *Queen Felicita*, *Zelenkova njiska* and *The winged bolem*. They are built according to established forms of classical fairy tales, but at the same time enriched with new elements and structure. By introducing such characteristic, we define certain fairy tales as modern works, while the others fully bear the characteristic of folk tales. With such actions and division, Gardaš once again proves his knowledge of childrens imagination and stands proudly among the significant writers of that period, who created similar achievements and successes.

Key words: Fairy tale as a literary genre, historical overview of fairy tales, classic fairy tales , modern fairy tales, fairy tales and children, Anto Gardaš, *Damjans lake* , analysis of fairy tales